УДК 347.78

https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-2(20)-92-99

Мотузка Катерина Андріївна,
магістр з інтелектуальної власності, судовий експерт сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій, 01133, м. Київ, б-р Лесі Українки, 26, тел.: (044) 592-14-01, e-mail: intelect.ndc@gmail.com, https//orcid.org/0000-0002-0030-1896

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗОБРАЖЕННЯ, ЯК ОБ'ЄКТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА, В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТІ

Анотація. Розвиваючись надзвичайно швидкими темпами, Інтернет змінив звичні нам соціально-економічні устої. Пристосувався до нових змін і такий регулятор відносин у суспільстві як право, оскільки докорінно змінилось коло питань, яке воно регулює. Якщо раніше право мало справу з матеріальними об'єктами, то зараз виникає потреба у пристосуванні того ж авторського права до появи нових технологій: друковані твори все частіше замінюються електронними примірниками з використанням фото-, відео- та інших аудіовізуальних матеріалів. Найбільш часто через Інтернет передаються, а в тому числі шляхом такої передачі порушуються авторські права, такі об'єкти прав: літературні, музичні та аудіовізуальні твори, комп'ютерні програми, а також твори образотворчого мистецтва, фотографії тощо. Серед причин такого масового незаконного відтворення примірників творів, що охороняються авторським правом можна виділити технічну простоту здійснення операції. З розвитком техніки, користувачеві Інтернет все менше часу потрібно для отримання на своєму комп'ютері тотожної копії твору, або такої, що практично не поступається оригіналу за якістю. Передача літературних і музичних творів здійснюється з швидкістю, яка набагато перевищує швидкість прочитання або прослуховування таких творів. Інша причина незаконного обігу творів полягає в елементарній відсутності привабливих варіантів легального отримання необхідних творів за наявності нелегальних. Очевидно, що окремі правовласники не в змозі відслідковувати поширення об'єктів, що охороняються, в цифрових мережах та їх використання при створенні продуктів мультимедіа. Правовласники фактично позбавлені можливості захищати свої права в цифровому середовищі тими ж способами, що і при звичайному використанні охороняються авторським правом об'єктів. Однак існує явна зацікавленість не тільки практично всіх правовласників, але і більшості користувачів в знаходженні легальних способів вирішення виникаючих проблем. Актуальність даної статті зумовлюється тим, що при швидкому розвитку Інтернет-технологій виникає необхідність вдосконалення правового регулювання щодо використання зображень, як об'єктів інтелектуальної власності, в мережі Інтернет.

Ключові слова: авторське право, Інтернет, зображення в інтернеті.

Motuzka Kateryna Andreevna,
master's degree from intellectual property, judicial expert the sector of copyright and contiguous rights for the laboratory of copyright and information technologies, 01133, m. Kyiv, blv of Lesya Ukrainian, 26, tel.: (044) 14-01, e-mail: intelect.ndc@gmail.com/, https//orcid.org/0000-0002-0030-1896

PECULIARITIES OF THE RESEARCH OF USING THE IMAGE AS A COPYRIGHT OBJECT ON THE INTERNET

Abstract. Developing extremely fast, the Internet has changed our usual socio-economic mouths. Adapted to new changes and such a regulator of relations in society as law, since the circle of issues it regulates has changed drastically. If earlier the right dealt with material objects, now there is a need to adapt the same copyright to the emergence of new technologies: printed works are increasingly replaced by electronic copies using photo, video and other audiovisual materials. Most often transmitted through the Internet, and including by such transfer infringed copyrights, such objects of rights: literary, musical and audiovisual works, computer programs, as well as works of fine arts, photography, etc. Among the reasons for such mass illegal reproduction of copies of copyrighted works can be identified technical simplicity of the operation. With the development of technology, the Internet user needs less and less time to receive an identical copy of the work on his computer, or one that is practically inferior to the original in quality. The transfer of literary and musical works is carried out with a speed that far exceeds the speed of reading or listening to such works. Another reason for the illegal circulation of works is the elementary absence of attractive options for legally obtaining the necessary works in the presence of illegal ones. It is obvious that individual rights holders are not able to track the spread of protected objects in digital networks and their use when creating multimedia products. Rights holders are actually deprived of the opportunity to protect their rights in the digital environment in the same ways as in the usual use of copyrighted objects. However, there is a clear interest not only in almost all rights holders, but also in most users in finding legal ways to solve emerging problems. The relevance of this article is determined by the fact that with the rapid development of Internet technologies, there is a need to improve legal regulation regarding the use of images of intellectual property objects on the Internet.

Keywords: copyright, internet, images on the internet

Постановка проблеми. Розвиваючись надзвичайно швидкими темпами, Інтернет змінив звичні нам соціально-економічні устої. Пристосувався до нових змін і такий регулятор відносин у суспільстві як право, оскільки докорінно змінилось коло питань, яке воно регулює. Якщо раніше право мало справу з матеріальними об'єктами, то зараз виникає потреба у пристосуванні того ж авторського права до появи нових технологій: друковані твори все частіше замінюються електронними примірниками з використанням фото-, відео- та інших аудіовізуальних матеріалів. Найбільш часто через Інтернет передаються, а в тому числі шляхом такої передачі порушуються авторські права, такі об'єкти прав: літературні, музичні та аудіовізуальні твори, комп'ютерні програми, а також твори образотворчого мистецтва, фотографії тощо. Серед причин такого масового незаконного відтворення примірників творів, що охороняються авторським правом можна виділити технічну простоту здійснення операції. З розвитком техніки, користувачеві Інтернет все менше часу потрібно для отримання на своєму комп'ютері тотожної копії твору, або такої, що практично не поступається оригіналу за якістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження з приводу використання об'єктів авторського права у мережі Інтернет проводились наступними науковцями та експертами: Ч.Н. Азімов, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, Р.В. Дроб'язко, Р.А. Калюжний, В.О. Жаров, В.І. Жуков, О.А. Підопригора, О.О. Підопригора, Р.Б. Шишка та ін..

Метою роботи є огляд особливостей використання такого об'єкту авторського права як зображення у цифровому вигляді, що розміщується у мережі Інтернет, загальні характеристики, особливості захисту тощо.

Виклад основного матеріалу. Інтернет, який спочатку починався як спеціальна мережа для військових, зараз відомий пересічному громадянину будь-якого віку та роду занять.

Інтернет на даному етапі виступає безкоштовною платформою для обміну (або й продажу) результатами своєї праці з усім світом.

Але за подібну глобальність і «дешевість» розміщення часто доводиться розплачуватись незаконним завантажуванням, копіюванням файлів без дозволу тощо. Це і є основною проблемою для користувачів – порушення авторських прав.

Легкість, з якою цифровий матеріал може бути відтворений, поширений, кидає виклик самій концепції авторського права. Інформація передається Інтернетом у вигляді об'єктів, що потенційно охороняються авторським правом: літературних, музичних та аудіовізуальних творів, фотографій, ілюстрацій, карт, планів, малюнків тощо. Обробка і передача даних мережею та саме її функціонування відбувається завдяки іншому об'єкту авторсько-правової охорони – комп'ютерним програмам, а зберігання і пошук інформації часто здійснюється за допомогою електронних баз даних, які також можуть охоронятися авторським правом.

Фіксація перелічених об'єктів авторсько-правової охорони в електронній формі та транскордонний характер Інтернету спрощує можливість порушення прав авторів та їхніх правонаступників. Тому завданням сучасного авторського права є досягнення справедливого та життєздатного балансу інтересів суб'єктів авторських

прав та користувачів творів, розміщених в Інтернеті.

Систематизація та реформування авторського права у сфері охорони матеріалів, що передаються Інтернетом, є нагальною потребою і для України, особливо в умовах теперішніх ринкових перетворень в країні, коли інформація стає все вагомішим фактором виробництва та все ціннішим об'єктом цивільного обігу.

Вищенаведеними технологічними та правовими реаліями сьогодення і зумовлено актуальність даної статті. Авторсько-правові аспекти функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет потребують негайного та всебічного вивчення з тим, щоб величезний потенціал Інтернету в усіх сферах суспільного життя реалізувався в повній мірі повсюди в світі та, зокрема, в Україні.

Як окрема група об'єктів авторського права виступають фотографічні твори.

Згідно зі статтею 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (до якої приєдналася Україна) [7] та статтею 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3] **фотографічні твори,** у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії, охороняються як **об'єкти авторського права**.

Як правило, національні закони і міжнародні конвенції з авторського права містять приблизний перелік об'єктів правової охорони та зазначають, що цей перелік не є вичерпним. Зазвичай в цих переліках згадуються літературні, музичні та аудіовізуальні твори, фотографії, картини, малюнки, ілюстрації, карти, плани, ескізи тощо.

Всі вищезгадані літературні та художні твори можна зустріти в Інтернеті у великій кількості, і всі вони можуть претендувати на захист авторським правом. Але тільки претендувати. Бо однієї лише приналежності до тієї чи іншої категорії творів, зазначеної в законі, в даному випадку недостатньо.

Для того, щоб отримати захист за законами про авторське право, вищезгадані твори повинні відповідати певним критеріям. По-перше, вони мають бути оригінальними в юридичному сенсі, а по-друге, вони мають бути вираженими у тій чи іншій об'єктивній формі.

На основі аналізу норм законодавства України, США, та країн Західної Європи, а також положень Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів доводиться, що інформація передається Інтернетом переважно у вигляді творів, які підлягають охороні авторським правом будь-якої з країн Бернського Союзу нарівні з творами, закріпленими в більш традиційних формах, за умови відповідності встановленим законодавством країни критеріям охорони. При цьому виконання яких-небудь формальностей та факт опублікування твору значення не має.

Загалом авторське право захищає таким *видам об'єктів авторських та суміжних прав*: літературні твори (в тому числі комп'ютерні програми); фотографії та інші нерухливі зображення; музичні твори та фонограми; аудіовізуальні твори; похідні твори; збірники та інші складені твори (в тому числі бази даних, Web-сайти та мультимедійні твори).

Твори визнаються об'єктами авторського права, якщо вони виражені в об'єктивній творі та мають творчій характер. Так, згідно статті 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» *автором* є «фізична особа, яка сво-

єю творчою працею створила твір», у статті 3 зазначено, що сфера дії цього Закону поширюється на твори, які знаходяться в об'єктивній формі на території України.

Під *твором* розуміють сукупність ідей, думок, міркувань, образів, наукових положень, оцінок, висновків, пропозицій тощо, які виникли в процесі творчої діяльності автора і знайшли свої відображення у певній об'єктивній формі.

Оскільки розвиток техніки у наш час дозволяє мати твори образотворчого мистецтва, що не виражені у загальноприйнятій матеріальній формі, – *твори зафіксовані за допомогою цифрових технологій*, що дозволяє створювати безліч копій, які будуть ідентичні першому примірнику, – виникає потреба і у їх захисті.

Цифрове зображення – графічна форма подання даних, призначена для зорового сприйняття. Кожне плоске зображення передається і запам'ятовується порядково у вигляді одновимірного сигналу. Зображення виводяться:

• на монітор у векторній або растрової формі;

• на принтер та/або графічний пристрій виведення.

До таких творів відносять: цифрове фото, фото-колажі, малюнки та картини, створені за допомогою графічних програм та редакторів.

Фотографічний процес у більшості випадків, безсумнівно, має творчий характер. Поряд із застосуванням особливих світлових ефектів і вживанням різних матеріалів, фотографами широко використовуються можливості, пов'язані з різного роду втручанням у «чистий» фотографічний процес (маніпуляції при зйомці, проявленні, фотодруку, ретуш, колаж, розфарбовування/перефарбовування тощо).

Автор звичайної фотографії завжди може довести своє авторство, продемонструвавши оригінальний негатив або слайд, свідомо знаючи, що копія, що перебуває у порушника його прав, відрізняється і виглядає саме як копія. Цифрове фото дуже легко копіювати і поширювати поза авторським контролем. А якщо ще й врахувати, що при копіюванні цифрових зображень (як, втім, і цифрового звуку) якість копії не погіршується у порівнянні з оригіналом (як це буває у випадку каналового запису), то очевидно, що зникає остання перешкода на шляху «фотопіратства».

Права фотохудожник може використати не тільки для одержання доходу, але й для заборони невідповідного його намірам і поглядам використання свого добутку. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» авторське право на фотографію виникає з моменту її створення і діє протягом всього життя автора і 70 років після його смерті [3]. Фотохудожник визнається власником всіх передбачених законодавством особистих немайнових прав (прав авторства, права на ім'я, права на оприлюднення, право на захист репутації автора). За ним закріплюється цілий комплекс майнових авторських прав стосовно створеного ним твору, які надають змогу дозволяти (з отриманням за це винагороди) або не дозволяти:

• відтворення фотороботи в газетах, журналах, книгах, плакатах, листівках, на промислових виробах;

• поширення примірників фотографій, їх імпорт (ввіз на територію України, у тому числі при використанні на обкладинках книг, як журнальні ілюстрації);

• публічний показ фотографії (на виставках, у вітринах), показ фотографічного твору по телебаченню;

• переробку фотографії (використання при створенні колажів і т.д.).

Законодавство рекомендує для оповіщення про свої авторські права поміщати на фотографію знак копірайту. Особливість цифрової фотографії полягає у тому, що у цифрової фотографії немає копій, а є тільки «примірники твору». Коли переноситься фото з карти пам'яті на інший носій, то технологічна сутність цього процесу полягає у тому, що оригінал просто стирається з карти, а на «іншому носієві» виникає точна його копія-оригінал, якщо можна застосувати такий термін. Хоча законодавством України охороняються і копії об'єктів авторською права.

Що ж до дослідження таких об'єктів авторського права не дивлячись на поширену думку, що копія електронної фотографії не має відмінностей від оригіналу, можна довести і дещо іншу думку. Самі зображення дійсно не мають відмінностей. Але файли, у яких ці зображення розміщено, різняться. Будь-який файл містить не тільки саме зображення, але й так звану технічну інформацію. Зокрема, цифрова камера при записі файлу розміщує в ньому інформацію про режими зйомки, про налаштування самої камери, а також відомості про виробника і модель. При будь-якій зміні файлу ця інформація зникає і заміщується технічною інформацією програми, у якій відбувалась обробка цього файлу. Таким чином, завжди є можливість визначити, яким чином був створений той або інший файл. І чи зображення, збережене у ньому, і результатом зйомки цифровою камерою або результатом роботи комп'ютерної програми. В українському законодавстві прямо не передбачена наявність такого об'єкта авторського права, як цифрова фотографія. Хоча у Законі є достатня кількість загальних формулювань, що дозволяють застосувати законодавство і до цифрової фотографії.

У зв'язку із зазначеним вище, у випадку, коли виникає необхідність проведення експертизи такого об'єкту авторського права як цифрове фото та/або цифрове зображення, такі експертизи доцільно робити в комплексі з комп'ютерно-технічною експертизою, ціллю якої буде встановлення метаданих (технічної інформації) електронного файлу, у якому розміщено фото/зображення.

Якщо ж фото розміщується в мережі Інтернет, то і тут можна довести своє авторство на твір. Відомо, що в Інтернеті є так звані «пошукові машини», які регулярно переглядають зміст сайтів в Інтернеті і заносять його у величезну базу даних, у якій потім кожен бажаючий може відшукати потрібну йому інформацію і довідатися адресу сайту, де вона розташована. Є спеціальні пошукові машини, які індексують зображення і зберігають їх у своїй базі як іконки. Інформація з цих баз даних пошукових машин може бути пред'явлена як доказ у суперечках про пріоритет. Таким чином, можна довести, що об'єкт спору був зафіксований пошуковими машинами на багатьох сайтах, але на вашому такий об'єкт з'явився раніше, ніж в інших місцях. Це описані деякі основні способи охорони прав на цифрову фотографію.

Дуже важливим є питання правової оцінки розміщення будь-якого зображення на сторінці веб-сайту, тобто встановлення того, чи є це використанням твору. Посилаючись, по-перше, на ст. 441 Цивільного ко-

дексу України, яка вказує, що використанням твору є «опублікування (випуск у світ); відтворення будь-яким способом і в будь-якій формі» [2] можна зробити висновок, що розміщення будь-якого зображення на сторінці веб-сайту і є використанням твору в розумінні ст. 441 ЦК. Така ж норма щодо відтворення є і в ст.1 чинного закону України «Про авторське право та суміжні права», яка вказує, що відтворенням є «виготовлення одного або більше примірників твору, а також їх запис для тимчасового або постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер» [3].

Таким чином, законодавство України чітко визначає, що розміщення зображення на веб-сайті – це вже є його відтворення. А тому суб'єкт авторського права має можливість відповідно до ч.1 ст.440 ЦК застосовувати свої майнові права інтелектуальної власності на твір, тобто «виключне право дозволяти використання твору і право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі – забороняти таке використання» [2].

Використання фотографії на веб-сайті. У разі, якщо на фотографії зафіксований об'єкт, який не належить до об'єктів авторського права, користувач належний укласти договір лише з особою, яка володіє винятковими правами на фотографію. Але разом з тим, на фотографіях нерідко фіксуються об'єкти, що охороняються також нормами авторського права, наприклад: твори живопису, скульптури, графіки, дизайну, твори декоративно-прикладного мистецтва, твори архітектури, містобудування чи садово-паркового мистецтва. Використовуючи такі твори, слід пам'ятати про те, що використання зазначених об'єктів авторських прав, як і використання фотографій, може здійснюватися тільки на підставі письмового дозволу автора (правовласника) та відповідно до ст.15 чинного закону України «Про авторське право та суміжні права». Інакше кажучи, користувачеві слід укладати договір не тільки з автором фотографій (правовласником), але і з автором (правовласником) охоронюваного авторським правом твору, який відтворюється на фотографії.

Слід зазначити, що у мережі Інтернет з'являються і нові об'єкти авторського права, охорона яких за чинним законодавством, досить непроста. Найважливіше питання – визначення правової природи основного компонента всесвітньої мережі – файлу HTML (веб-сторінки). Файл HTML втілює в собі відразу декілька об'єктів інтелектуальної власності: з точки зору внутрішньої структури – це комп'ютерна програма, але з точки зору зовнішнього оформлення сторінка HTML може представляти собою літературний твір, твір художника, дизайнера тощо. Жоден з існуючих способів охорони не враховує повною мірою специфіку HTML. Безперечно, виходом була б розробка особливого механізму охорони HTML сторінок і внесення відповідних змін до законодавства про інтелектуальну власність.

Незважаючи на відсутність спеціального регулювання, права автора сторінки HTML можуть бути в даний час захищені нормами авторського права. При бажанні, автор HTML файлу може зареєструвати свій HTML-файл як комп'ютерну програму, тим самим, підтвердити своє авторство і пріоритет.

Отже при розгляді питання щодо дослідження використання зображен-

ня в інтернеті, як об'єкту авторського права потрібно розглядати з різних сфер дослідження об'єкту, оскільки об'єкти авторського права, виражені в цифровій формі – це складний і багатогранний об'єкт, механізм дослідження якого потребує комплексного підходу із залученням спеціалістів різних галузей знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 .
2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011.
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed20110509.
4. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text.
5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
6. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15.
7. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
8. Всесвітня конвенція про авторське право від 06.09.1952 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_052.

REFERENCES:

1. Konstytucia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80* [in Ukrainian].
2. Cyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011* [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro avtorske pravo I sumizhni prava» [The Low of Ukraine «About copyright and summizhni rights»]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12 [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro informaciyu» [Law of Ukraine «On Information»]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text* [in Ukrainian].
5. Zagalna deklaraciya prav lyudyny vid [Universal Declaration of Human Rights]. (n,d,). *http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015* [in Ukrainian].
6. Cyvilnyi procesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15* [in Ukrainian].
7. Bernska konvenciya pro ohoronu literaturnyh i hudozhnih tvoriv. [Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 [in Ukrainian].
8. Vsesvitnya konvencia pro avtorske pravo 1952 roky [1952 World Copyright Convention] (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052 [in Ukrainian].